

tena i te kupu marama, a ko nga take hoki enei i penei ai taku mahara: Take tuatahi—e kore e tika kia whakaarohia nga utu e tika ana inaianei mo nga porohita a nga Maori; e he ana hoki te ki kua whiwhi nga Maori i te painga i te nui haere o nga utu o a ratou whenua i runga i te heke mai o nga pakeha. Inahoki, i te tau 1860 ko nga porohita a nga Maori i Katapere e 7,000 eka a ko nga utu mo aua whenua mehemea i hokona e £67,000. E rima rau nga tangata no ratou aua whenua, a mehemea ka wehea aua whenua ki aua tangata ka tekau ma-wha eka mo ia tangata o ratou. Kaoti ko nga utu i whakaritea i taua wa mo nga whenua a te Karauna e £2 mo te eka, a mehemea i kurutetitia nga porohita a nga Maori ki etahi o nga whenua a te Karauna i runga i taua utu kua riro i nga Maori e 33,500 eka, penei kua neke ake nga whenua a nga Maori ki te rima tekau ma-toru eka mo ia tangata mo ia tangata. Mehemea i peneitia te tikanga kua whiwhi nga Maori i te painga i runga i te nui ake o te utu o o ratou whenua, nei ra i te mea e kore e taea e nga Maori te hoko te kurutete ranei i o ratou whenua e rite ana te painga e whiwhi ai ratou i te nui ake o te utu o ratou whenua ki te painga e tau ana ki te tangata e whiwhi ana i te peeke moni mehemea e paea ana taua tangata ki tetahi moutere kore tangata. He rite tonu ki nga Maori ahakoa i £1 mo te eka te utu tika mo o ratou whenua ahakoa ranei i tae ki te £20, heoi ano te mea e whiwhi ai nga Maori i te painga ko te momona o te whenua, kore rawa he painga e tau ki a ratou i te nui ake o te utu o o ratou whenua. Take tuarua—e kore ano e tika kia whakaarohia nga moni i whakapaua e te Kawanatanga mo Ngaitahu. Kahore hoki i nui aua moni mehemea ka wehea ki nga tau maha i muri mai o nga hoko, a ko tetahi e tika ana kia riro aua moni i nga Maori mehemea ka whakaarohia te roa o te wa i tatari ai ratou kia whakaotia nga tikanga o nga hoko, e kore hoki e taea te whakarite he utu tika mo te roa o te wa i tatari ai ratou kia whakaritea he whenua ma ratou, natemea kahore i rite te pai o nga whenua e toe ana inaianei ki te pai o nga whenua i watea hei tuku ki a ratou i te wa i hokona ai o ratou whenua.

Tenei ano hoki tetahi mea hei titiro iho, mehemea ka whakaarohia nga painga kua tukua e te Kawanatanga ki nga Maori; ka tika ano kia whakanuia ake nga whenua ma ratou hei utu mo te roa o ta ratou tatari, a mehemea ka peneitia ka tino whiwhi nga Maori. Ki taku mahara me whakarere nga kupu a nga Komihana, a me ki hoki ko nga painga i whakawhiwhia e te Kawanatanga ki nga Maori me te nui ake o te utu o a ratou whenua, hei utu era mo te roa o te wa i tatari ai nga Maori:

Ka kitea ki tetahi pukapuka kaute i mahia e te Tari Whakahaere i nga Moni a te Kawanatanga ma te Komiti Maori o te Whare, ko nga moni i whakapaua e te Kawanatanga mo nga tikanga Maori i te pito ki runga o te Waipounamu timata i te tau 1867 tae noa ki te 31 o nga ra o Maehe, 1882, e £24,632 12s. kahore i whakaurua ki enei nga moni e £5,657 1s. 9d. i whakapaua i runga i te whakaako tamariki i muri mai o te tau 1877, me etahi atu mea hoki kahore i tika kia whakaurua. Kei raro iho nei te kape o taua kaute ara:—

	£	s.	d.	£	s.	d.
Nga utu ki nga takuta	2,249	8	8			
Nga moni mo nga hohipera	310	10	0			
				2,559	18	8
Te mahi whakaako tamariki—						
Nga utu mo nga whare kura	3,147	5	6			
Nga utu ki nga mahita kura	2,940	5	2			
Nga utu mo nga tamariki	2,241	4	7			
Te utu ki te kaititiro	258	4	7			
Te utu mo nga pukapuka me era atu mea mo nga kura	630	10	2			
				9,217	10	0
Nga utu ki nga apiha—						
Nga utu ki te Kaiwhakawa Tuturu me te Kaiwhakamaori i Southland me Dunedin ...	1,556	3	0			
Te utu ki te Kaiwhakamaori i te takiwa o Katapere	2,344	13	4			
Nga utu ki nga Ateha	3,837	0	0			
				7,737	16	4
Nga penihana				437	5	0
Nga kai me nga hakahu mo nga koroheke me nga rawakore ...				1,236	13	0
Nga moni i whakapaua mo era atu mea				3,443	9	0
				£24,632	12	0

Ko te nuinga enei o nga moni i whakapaua mo nga tikanga Maori i Katapere me Otakou, he iti rawa nga moni i whakapaua i mua atu o te tau 1867. Mehemea i wehea he whenua rahi hei whenua tuturu e puta mai ai he moni mo enei tikanga kua kore atu etahi o nga raruraru e takoto nei, a kua noho ora hoki nga Maori no ratou te whenua e kore e penei te ahua me to ratou ahua e noho nei ratou.

Mehemea ka whakaaetia te kupu e kiia nei he iti noa iho te utu tika mo nga whenua koraha, ko te mea tika me kimi he pewhea ra te tikanga o taua kupu, ara, he aha te utu i kiia i nga ra tuatahi o te koroni he utu iti; na kotahi tonu te huarahi e taea ai tenei mea te kimi, me titiro ki nga pukapuka hoko whenua hei taurira, me kimi hoki i reira nga utu i tukua mo nga whenua a nga Maori i hokona nei i te pito ki raro o te Koroni i te wa ano i hokona ai nga whenua o te Waipounamu. Kahore i nui nga whenua i hokona i mua atu o te tau 1847. I te marama o Aperira i taua tau i hokona tetahi whenua i Porirua, he kainga e tata ana ki Poneke, ko nga eka o taua whenua e 68,896 eka a ko nga moni i riro i nga Maori e £2,000. Ko tenei utu e rite ana ki te hikipene mo te eka, engari he mea whakahoki atu ki nga Maori e noho ana ki Porirua nga eka 11,550. I taua wa ano i hokona tetahi whenua nui a Ngatitooa i te Waipounamu e 3,000,000 nga eka o taua whenua,